

Wirkhaus, David Otto

1837 - 1912

David Otto Wirkhaus

19. IX / 1. V 1837 Vasula v. Tartu-Maarja khk. - 16. / 29. VII 1912 Sootaga v. Äksi khk.

Eesti 19. ja 20. sajandi haridus- ja kultuuriloos on märkimisväärne koht mitme põlvkonna Wirkhausidel, kelle hulgas on tulnud kooliõpetajaid, dirigente, heliloojaid, organiste ja laulupidude üldjuhte. Esimesena sellest suguvõsast oli tuntud Lohkva, hiljem Väägvere koolmeister ja vennastekoguduse ettelugeja Taavet Wirkhaus (1800-72). Oma ametites kasutas ta sõnalise esinemise kõrvak ka koorilaulu ja pillimängu, mis kõitsid nii noori kui ka vanu. Samuti aitas koolmeistri mainet kõrgel hoida avar silmaring tänu suhtlemisele kaasaja nimekate inimestega, teiste hulgas ülikooli õppejõu ja kirjamehe Friedrich Robert Faehlmanniga.

Taavet Wirkhausi vanem poeg David Otto Wirkhaus puutus lapsepõlvest peale kokku kodus valitseva erksa vaimu ja muusikaharrastusega. Hariduse omandas ta isa juures ja iseõppimise teel. 14-aastasena (1851) hakkas ta juhatama Väägvere pasunakoori ja 19-aastasena (1856) õpetama lapsi Väägvere külakoolis. DOW muusikalist tegevust pani tähele Tartu-Maarja koguduse pastor Adalbet Hugo Willigerode ja viis ta kokku Tartu ülikooli muusikadirektori Friedrich Brenneri ja Tartu muusikakoori kapellmeistri Fiedleriga. Esimene võimaldas tutvuda akadeemilise muusikaeluga, teine aitas Saksamaalt tellida uusi muusikainstrumente ja andis praktilisi näpunäiteid nende käsitlemiseks. DOW-ist sai kuulda ka Tartusse elama asunud Johann Voldemar Jannsen. 1864. a. algul külastas ta Väägveret ja võis veenduda talupoegade pasunakoori elujõus. Sellel kohtumisel tuli kõne alla laulu- ja muusikaseltsi asutamine. Järgmisel aastal loodigi "Vanemuise" selts, mille ülesandeks oli laulmise ja pillimängu edendamine kohtadel ning hiljem üldlaulupeo ettevalmistamine ja läbiviimine.

1869 toimunud üldlaulupeol, millest võttis osa 46 laulukoori ja 5 puhkpilliorkestrit, sai DOW nimi laiemalt tuntuks. Tema juhutatud 22-liikmeline Väägvere pasunakoor esines laulupeo avapäeval äratusmänguga Maarja kiriku tornis, seejärel laulupeorongkäigus, koraalide ühislaulmise saatmisel ja lõpuks suurel pidusöömaajal kõige südikamalt ning sai auhinna. Kordaläinud üldlaulupidu andis tõuke uute puhkpilliorkestrite asutamisele. Sageli kutsuti DOW nõu andma. Ta käis Helmes, Suure-Jaanis, Tarvastus, Toilas ja mitmel pool mujal dirigente ja mängijaid õpetamas. Ühtlasi aitas ta orkestritel pille tellida ja noote muretseda. Kokku osales DOW umbes 100 orkestri loomisel, teenides sellega õigustatult eesti pasunakooride isa nime. Ka väljaspool kodumaad, Venemaa eesti asundustes, aitas ta orkestreid ellu kutsuda. Koos pastor Willigerodega valmistas ta ette ja juhatas 1873 ja 1874 Tartus pasunakooride suuri ühiskontserte ning oli II-VII üldlaulupeo puhkpilliorkestrite üldjuht. Tallinnas 1880 toimunud laulupeol tuli Väägvere orkestril mängida avamängu kolm korda järjest ning dirigent sai iga kord "elagu" osaliseks. DOW lõi orkestripalasisid ja koorilaulu. Koolmeistri ja dirigendi ameti kõrval oli ta tuntud ka põllumehena. Koolitalus Väägveres uusi agrotehnilisi võtteid rakendades oli ta eeskujuks ümbruskonna talupoegadele ja nõustas koguni Carl Robert Jakobsoni. Üle-eestilisele tuntusele vaatamata jäi DOW lihtsaks ja tagasihoidlikuks meheks. Laulupidude üldjuhi puldiski oli ta talupoja moodi riides, kandis säärsaapaid ja madalat musta mütsi. Proovide ajal jagas mängijatele isalikke nõuandeid. Teda austati ja hinnati. 60. sünnipäeva puhul (1897) valis "Vanemuise" selts ta oma auliikmeks, Eesti Üliõpilaste Selts andis auaadressi ja tema asutatud mängukoorid kinkisid hõbekorneti. Oma ametisse jäi ta kõrge vanaduseni. Viimast korda juhatas ta suurt pidukoori 1910.

DOW suri Väägveres ja maeti Tartu Maarja kalmistule. Teeneka kooliõpetaja ja muusikamehe värske hauakünka juures kõnelesid Ants Simm "Vanemuise" seltsi,

Jaan Tõnisson Tartu Eesti Põllumeeste Seltsi ja Karl August Einbund (Eenpalu) Eesti Üliõpilaste Seltsi nimel.

Muusikategelastena oli tuntud ka DOW vend Joosep Heinrich Wirkhaus (1854-1934). Alghariduse ja esmased näpunäited mänguriistade tundmises sai ta vanemalt vennalt. Õppis Tartu Vallakooliõpetajate Seminaris. Töötas kooliõpetajana ja "Vanemuise" laulukoori ning keelpilliorkestri juhatajana. Tema dirigeerimisel sai 1883 teoks laulumängu esmakordne ettekandmine. Seda sündmust peetakse eesti muusikateatri alguseks. IV üldlaulupeol (1891) juhatas ühendatud viiulikoori. Wirkhauside kolmandaks põlvkonnaks eesti muusikaelus olid DOW pojad. Nendest nimekaim on Adalbert August Wirkhaus (1880-1961). Muusikalise hariduse sai ta Leipzigi konservatooriumis. Oli 1909-12 Tallinnas "Estonia" teatri muusikajuht ja dirigent, 1912-17 Valgas "Säde" seltsi muusikajuht ja reaalkooli õpetaja ning 1918-44 koorijuht ja muusikaõpetaja Tartus, sh. Hugo Treffneri Gümnaasiumis. Koos August Nieländeriga asutas ta 1919 Tartu Muusikakooli. Loonud 3 operetti, koorilaule ja sümfoonilist muusikat ning koostanud muusikaõpikuid. Juhatanud koore ja orkestreid Tartumaa laulupäevadel. Läks 1944 Saksamaale ja sealt 1949 edasi Ameerika Ühendriikidesse, kus jätkuvalt toimis koorijuhi ja muusikaõpetajana.

Muusikutena on tuntud DOW pojapojadki. Leo Wirkhaus (1910-84) õppis Tartu Kõrgemas Muusikakoolis ja lõpetas eksternina Tallinna Konservatooriumi. Töötas 1931-44 muusikaõpetajana Tartu koolides. Ka tema emigreerus 1944 a. algul Saksamaale ja läks sealt edasi Ameerika Ühendriikidesse. Töötas organisti ja koorijuhina. Tema heliloomingus on kantaate ja koorilaule. Taavo Wirkhaus (sünd. 1934) sai muusikalise hariduse Ameerika Ühendriikides, kaitses 1964 doktorikraadi ja töötab Minnesota osariigis sümfooniaorkestri peadirigendina. Esinenud mitmel pool USA-s ja Euroopas, sh. ka Eestis.

Wirkhausid õpetasid Väägvere algkoolis kuni selle kooli likvideerimiseni 1973.

Allan Liim